

PRAVLJICA IN STVARNOST

Monika Kroepej: *Pravljica in stvarnost* (Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 1995.)

»Pravljice ne glede na razdalje, tako prostorske kot časovne, predstavljajo skupno bogastvo številnih narodov. Na neki način torej rušijo meje in premagujejo čas. Vendar pa ima v okviru evropske kulture vsak narod svojo kulturo in v okviru te tudi svoje pravljice in povedke, ki so živele in še živijo v njegovem kulturnem prostoru, vraščene v njegovo stvarnost. Odkriti v naših pravljicah odseve te stvarnosti in s tem pokazati, zakaj jih imenujemo naše, slovenske, je poleg odkrivanja drugih sledov resničnosti v pripovednem izročilu glavni cilj te študije.«

Tako pravi Monika Kroepej v predgovoru k svoji novi knjigi *Pravljica in stvarnost*. S svojo študijo nam želi odkriti tipične slovenske prvine ljudskih zgodb, ki pripadajo slovenski pripovedni dediščini. Vemo namreč, da v ljudskem pripovedništvu takorekoč ni motiva, ki bi si ga lahko lastil en sam narod, ljudski motivi so mednarodna last. Hkrati pa je ena izmed vrojenih značilnosti ljudskega pripovedništva, da pripovedovalci zgodbo, ki s pripovedovanjem pride do njih, po svoje prikrojijo, jo prilagodijo sebi in svoji okolici, načinu življenja, ki ga poznajo, skratka – zgodbo na neki način »posvojijo«. Zato se lahko zgodbe, ki temeljijo na istih motivih, pri različnih evropskih narodih pojavljajo v različnih oblikah. So odsev okolja, v katerem so pripovedovalci živeli, hkrati pa tudi odsev pripovedovalčevega načina mišljenja in čutenja.

Lahko bi torej celo rekli, da odsevajo značaj naroda.

Knjiga je nastala na podlagi obsežne doktorske disertacije, ki pa jo je avtorica za tisk predelala v nekoliko bolj poljudno obliko. S tem je njena razprava, ne da bi bila strokovno okrnjena, postala dostopnejša širšemu krogu bralcev, ki jih zanima ljudsko pripovedništvo. Dognanja so predstavljena jasno in pregledno ter vedno podprta s primeri iz gradiva; zaključki so tehtni in jasno izraženi; razpravo spremlja tudi za marsikoga uporaben pregled zbiranja in raziskovanja ljudskega pripovedništva na Slovenskem.

Odsevi slovenske stvarnosti v ljudskem pripovedništvu se kažejo na več področjih. Avtorica nam najprej prikaže odsev gospodarskih razmer v ljudskih pravljicah in povedkah. Bralec izve, kako v njih odzvanjajo kmečki način gospodarjenja, slovenske obrti, trgovina, stavbarstvo, način prehranjevanja in oblačenja, skratka vse, kar sodi k materialni kulturi našega naroda.

Drugo, obsežnejše poglavje se ukvarja z odsevi družbenih razmer v slovenskem pripovedništvu: izvemo, kako je slovenski pripovedovalec v svoje pripovedovanje vključil elemente iz slovenskega prava, šeg, navad, družabnih iger, znanja, zdravilstva, ljudske umetnosti.

V tretjem poglavju so predstavljeni odsevi verovanj v slovenskem ljudskem pripovedništvu.

Avtorica nas opozori na pomenljivo dejstvo, da je na področju materialne kulture vplive stvarnosti lažje ugotavljati. Nekoliko težje je s področjem družbene

kulture, najbolj problematično pa je po-
dročje duhovne kulture. Odsevi le-te so v
pravljicah in povedkah velikokrat nejasni
in prikriti, nerazložno se prepletajo s sta-
rejšimi sestavinami ali z domišljijskimi ele-
menti in zato v večji meri dopuščajo raz-
lične interpretacije.

Drugi del knjige predstavlja 78 pravljic
in 22 povedk, ki jih je avtorica uporabila kot
gradivo za svojo raziskavo. Vsi teksti so vze-
ti iz zapuščine raziskovalca slovenskega
ljudskega slovstva Karla Štreklja. Objavljeni
so v takšni obliki, kot so jih Štreklju posre-
dovali njegovi zapisovalci. Besedila po izvo-
ru pokrivajo tako rekoč celotno slovensko
ozemlje. V uvodnem delu smo opozorjeni
na način in kvaliteto zapisovanja posamez-
nih zapisovalcev, tako da ob posameznih
pravljicah in povedkah glede na zapisovalca

lahko sklepamo, v kolikšni meri so res prist-
ne. Tovrstno gradivo bo dobrodošlo vsako-
mur, ki se zaveda razlike med živo ljudsko
pravljico ali povedko in njeno »olepšano
verzijo« za knjižno objavo in ki želi vsaj ne-
koliko izostriti svoj občutek za to, v kakšni
obliki je ljudska zgodba res živila.

Ljudska pravljica in povedka doživljata
zaradi svoje modrosti ter jezikovne in mo-
tivne čistosti ponovno in vse večjo popular-
nost. Študija Monike Krojepej torej pomeni
dragocen prispevek k teoretičnemu znanju
s področja slovenskega ljudskega pripo-
vedništva, tako zaradi svoje lastne teme-
ljitosti in tehtnosti kot zaradi dejstva, da so
tovrstne študije o slovenskem ljudskem
pripovedništvu razmeroma redke.

Anja Štefan

URE KRALJA MINA

Bina Štampe Žmavc: *Ure kralja Mina*
(Ljubljana, Mladinska knjiga 1996, ilustr.
Alenka Sottler.)

Pred kratkim, od tega ni niti eno leto, si
je avtor pričujočega zapisa v sklepu svojega
eseja *So(n)čni menu(et) besed*¹ zaželel, da bi
nas Bina Štampe Žmavc kmalu razveselila z
novo knjigo. Ne mine leto – in že sloven-
skemu bralstvu zatiktakajo *Ure kralja Mina*,
moderna pravljica o času. Besedilo je sprva
nastalo kot mladinska igra in bilo nagrajeno
na natečaju za zlato palčico (1994). Igro je
leta 1996 uprizorilo Lutkovno gledališče
Maribor (režija Matija Milčinski, avtorica
scene, kostumov in lutk Breda Varl).

Imamo čas prebrati *Ure kralja Mina*?
Nimamo? Ker nam prehitro minevajo dne-
vi? Ker se zdi, da ure kar divjajo? Čas, ni
časa, prehitri časi, čas nas lovi, načenja nas
zob časa, prehiteva nas kolo časa... Ta niz

besednih zvez, v katerih se pojavlja kot
osrednja beseda čas, nakazuje tudi glavno
temo *Ur kralja Mina*: besedilo v pravljичni
besedilni stvarnosti (s tipičnimi liki kralja
in njegovega dvora) prikazuje človekov od-
nos do časa, njegovo neumrljivo željo, da
bi obvladoval predvsem svoj, potem pa tudi
čas nasploh.

V past lova za časom se ujame kralj
Min, mogočni kralj, ki vlada v *neki, s son-
cem obsijani deželi*. Čeprav je ukazovalen
in čeprav ne more nihče v njegovi mogoč-
nosti najti nobene razpoke, pa se kralj vse-
eno zelo prestraši – svojih sanj. (Česa bi se
sicer mogočni kralji sploh lahko bali?) Mo-
tiv morečih sanj, ki preokrenejo tok doga-
janja, v prozi Bine Štampe Žmavc ni nov:
da se povleči vzporednico s sanjami od-
raslih v *Popravljalnici igrač*, s sanjami, ki
prav tako povzročijo spremembo (odrasli
sprejmejo, obudijo v sebi svoje pozabljeno

¹ Eseg je kot spremno besedilo natisnjen v pesniški zbirki Bine Štampe Žmavc *Klepetosnedke*, ki je
leta 1996 izšla pri založbi Obzorja v Mariboru.